

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Early Bronze Age settlement system and village life in the Jenin Region/ Palestine : a study of Tell Jenin stratigraphy and pottery traditions

Salem, H.J.

Citation

Salem, H. J. (2006, February 14). *Early Bronze Age settlement system and village life in the Jenin Region/ Palestine : a study of Tell Jenin stratigraphy and pottery traditions*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4360>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4360>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Samenvatting

Het zuidoostelijk deel van de Marj Ibn ‘Amr (Jizreël Vlake) is een cruciaal gebied om de nederzettingssystemen van noord Palestina gedurende de Vroeg-Bronstijd te begrijpen. Archeologisch onderzoek in het gebied heeft belangwekkende gegevens opgeleverd die relevant zijn voor het huidige debat over de overgang van dorpsleven naar een stedelijke bestaan. Hiervan zijn in het bijzonder de stratigrafische gegevens en het aardewerk van de opgravingen en oppervlakte verkenningen op en rond Tell Jenin te noemen, die tussen 1977 en 1986 door de Birzeit Universiteit zijn uitgevoerd. In het proefschrift wordt aan genoemd debat deelgenomen door gebruik te maken van deze gegevens, alsmede van andere bronnen over het gebied. Om deze data te analyseren zijn diverse methodes gebruikt, zoals GIS-kaartwerk, zelfstandige stratigrafische analyse, alsmede petrografische en technologische analyse van aardewerk.

Het proefschrift betreft onderzoek naar de ontwikkeling van het nederzettingssysteem van de Jenin-regio gedurende de overgangperiode van Laat-Chalcoliticum naar Vroeg-Bronstijd.

Allereerst wordt in Hoofdstuk 1 een uiteenzetting gegeven van de onderzoeksproblematiek en een bespreking van de verschillende modellen die gebruikt zijn om continuïteit en verandering van nederzettingssystemen te analyseren. In die geest is het van belang om diverse modellen te bespreken, die voor analyses van nederzettingssystemen in de Mediterrane wereld en het Nabije Oosten zijn gebruikt. Het is nog steeds een onderwerp van discussie welk model het beste gevolgd kan worden bij de reconstructie van de oude systemen. Een veel gebruikt middel is de benadering van de *site catchment*-analyse. Anderen gebruiken een meer algemeen middel, zoals de *world system*-theorie als benadering voor de analyse van oude economische systemen. Anderzijds is iedereen het erover eens, dat een multicausale benadering gevolgd moet worden om de oude nederzettingssystemen te reconstrueren. Zo behoren erosie en oorlogvoering tot centrale natuurlijke en culturele oorzaken die een invloed hadden op continuïteit en verandering van nederzettingssystemen.

Het laatste decennium is bij archeologen die in historisch Palestina werken een accentverschuiving te zien van onderzoek van een nederzetting naar regionale analyses van nederzettingssystemen. Diverse regionale studies, zoals die van Finkelstein en Falconer, richten zich bij hun verklaring van culturele complexiteit vooral op schattingen van bevolkingsaantallen gebaseerd op nederzettingsomvang. Deze verschuiving vereiste een geschikte benadering om de oude nederzettingssystemen en hun effecten op de culturele ontwikkeling te verklaren.

In dit onderzoek wordt de benadering van de *site catchment*-analyse gevolgd als het belangrijkste werktuig om het nederzettingssysteem van de Jenin-regio vast te stellen. Het hier gebruikte model komt voort uit Wilkinson's benadering van cultuurlandschap. Zodoende is het urbanisme van de Vroeg-Bronstijd benaderd door het onderzoeken van kleine nederzettingssystemen in kleine gebieden en niet in zeer grote gebieden.

Voorts bepleit ik om *traditie* als een analytisch gereedschap te gebruiken om nederzettingssystemen door ruimte en tijd te vergelijken. Een gedegen kennis van de tradities van een nederzetting zou heel goed ons begrip van haar culturele geschiedenis van continuïteit en verandering kunnen corrigeren. Het zal ons begrip vrijwaren van misleidende interpretaties, zoals die bestaan over verlaten van een nederzetting en bewoningscontinuïteit. Een basaal element van zo'n traditie is aardewerk. Aardewerk is verreweg het meest

voorkomende materiële restant en kan van groot nut zijn bij het reconstrueren van oude tradities, mits correct gebruikt.

Om al deze redenen wordt voor dit onderzoek van de nederzettingssystemen van de Jenin-regio een multidisciplinaire benadering voorgesteld om zo de overgang van dorps- naar stadsbestaan te reconstrueren.

De benadering is gebaseerd op drie componenten:

Ten eerste (Hoofdstuk 2) gaat het om onderzoek van de nederzettingssystemen van de Jenin-regio gedurende de periode van Chalcoliticum tot Vroeg-Bronstijd. Het betreft een poging om de principes van de eerder besproken benaderingen verder te ontwikkelen en toe te passen met het doel om het verloop van economie en bevolking te reconstrueren. De gegevens voor dit gedeelte zijn verzameld uit verslagen van geografen en reizigers, etnografische bronnen, de archeologische oppervlakte verkenningen van de Birzeit Universiteit en gegevens die door andere oppervlakte verkenningen zijn gerapporteerd. Historische gegevens werden gebruikt om daaruit een conceptueel model van de sociale en economische systemen uit af te leiden, die vooral voor “chiefdoms” kenmerkend zijn. Etnografische gegevens over traditionele Palestijnse dorpen werden toegevoegd om dit model verder te onderbouwen. In het bijzonder werden documenten van de Britse Mandaatsperiode geanalyseerd om basisgetallen te verkrijgen, die gebruikt werden bij de schattingen van oude bevolkingstrends en patronen van landgebruik in de regio. Deze getallen vormen de basis van de GIS-kaarten en de Thiessen-polygoonanalyses, die gebruikt werden om de Vroeg-Bronstijd nederzettingssystemen te analyseren.

Oppervlaktegegevens steunen het idee dat de bewoners van Tell Jenin de nederzetting verlieten om vervolgens elders andere centra te vestigen. Zij zijn mogelijk verhuisd naar de meest nabije vindplaats, Karem Jenin geheten. Deze plaats dateert uit het einde van de Vroeg-Brons I en het begin van de Vroeg-Brons II periode. Direct nadat Karem Jenin verlaten was werd een andere nederzetting gesticht – waarschijnlijk door dezelfde bevolking - namelijk Khirbet Bal’ama. Deze plaats was vanaf de Vroeg-Brons II periode tot het einde van de Vroeg-Brons III periode bewoond. Khirbet Bal’ama is vroeger dan Tell Ta’anak – een grote stad die tegen het einde van de Vroeg-Brons II en het begin van de Vroeg-Brons III periode werd gesticht. Zo is duidelijk dat de Jenin-regio gekenmerkt wordt door kleinschalige nederzettingssystemen die door de tijd heen bleven bestaan. De Tell Jenin zone vertegenwoordigt daarbij een kerngebied voor de nederzettingssystemen. Continuïteit van vestiging is de dominante trend in de regio.

In deze regio worden drie nederzettingssystemen aangetroffen.

Het eerste systeem wordt vertegenwoordigd door een groep van kleine nederzettingen, die verspreid in de heuvels een klein gebied van gecultiveerd land beheren maar grote gebieden van weidegronden ter beschikking hebben. Dit systeem wordt alleen in de Chalcolitische periode gevonden en bleef daarna niet bestaan.

Het tweede Chalcolitische nederzettingssysteem wordt gevormd door een groep van kleine nederzettingen, met in de omgeving vruchtbaar land en rijke waterbronnen binnen een straal van 1,5 km. Dit nederzettingssysteem ontwikkelde zich tot een meer gecompliceerd systeem door uitbreiding van de territoriale controle en verbanden naar buiten.

Het derde nederzettingssysteem bestaat uit een grote kernnederzetting en een kleinere binnen een kilometer afstand. Dit vormt de belangrijkste nederzettingstrend die in hetzelfde gebied door de tijd heen bleef bestaan.

Het nederzettingssysteem van de Vroeg-Brons II periode ontstond uit een voorafgaand systeem. Er bestond in de kernzones van de Vroeg-Brons I periode een algemene tendens om kleine nederzettingen van minder dan een hectare te verlaten. Grote nederzettingen van het derde type blijven evenwel bestaan. Zij zouden “urbane centra” genoemd kunnen worden. De afstand tussen elk nederzettingssysteem bedraagt zo’n 5 tot 10 km.

De drie voorgestelde systemen blijken in staat om genoeg middelen van bestaan te produceren en misschien zelfs een extra surplus voor opslag en om import mogelijk te maken. Bovendien ondersteunen de schattingen van bevolkingsaantal van Tell Jenin dit systeem. De Chalcolitische bevolking wordt geschat op 7500 bewoners. Er volgt dan een bevolkingsgroei tot ca 12000 gedurende de Vroeg-Brons I periode en een geringe toename tot 14000 gedurende de Vroeg-Brons II periode.

De tweede component van de benadering (Hoofdstuk 3) wordt gevormd door een analyse van de historische en archeologische gegevens van Tell Jenin die relevant zijn voor de Vroeg-Brons I overgangperiode. Dit onderzoek omvat een kritische bespreking van historische gegevens uit oude schriftelijke bronnen en uit het werk van geografen en reizigers. De belangrijkste conclusie is, dat historische en geografische gegevens onvoldoende zijn om de locale culturele tradities over Jenin gedurende welke periode dan ook te beschrijven. Archeologische gegevens vormen dus het enige beschikbare middel om de aardewerktraditie van de Vroeg-Brons I periode te reconstrueren.

Om die reden is het belangrijkste gegevensprofiel gebaseerd op de gedetailleerde analyse van de stratificatie van Tell Jenin. Daarin zijn negen hoofd-strata onderscheiden, met periodes van niet-bewonen ertussen. Het eerste stratum dateert uit het A-ceramisch Neolithicum (PPN). Vervolgens werd de plaats verlaten om opnieuw bewoond te worden in het Laat-Chalcolitisch en de Vroeg-Bronstijd, om daarna tot de Laat-Bronstijd II weer verlaten te zijn. Een belangrijke nederzetting werd in de overgangperiode van de 13^e-12^e eeuw v.Chr. gesticht. Vervolgens werd de plaats weer verlaten en pas gedurende de Byzantijnse en Vroege Arabisch-Islamitische periode weer bewoond. Die stadia van verlaten werden veroorzaakt door natuurlijke en culturele factoren. Toch blijft de plaats waar de nederzetting gevestigd was na het verlaten in gebruik. Het is aannemelijk dat de bevolking gedurende die tijden van verlaten naar een nabijgelegen locatie verhuisde. Dit zou het idee steunen dat *settlement shift* de overheersende trend is in de nederzettingssystemen van de Jenin regio.

De stratigrafische context is een essentieel middel om de veranderingen en continuïteit in het locale Vroeg-Bronstijd aardewerk te bekijken. Het is een algemeen besef, dat stratigrafie en fasering de basis vormen voor de analyse van materiële restanten. Elke fout in de stratigrafie veroorzaakt een misleiding in onze conclusies over aardewerk.

De derde component (Hoofdstuk 4) van het onderzoek is de technologische analyse van het Vroeg-Brons I aardewerk van Tell Jenin. De analyse volgt een kwantitatieve en kwalitatieve benadering van diverse technologische aspecten om de chronologische ontwikkeling vanuit de Laat-Chalcolitische periode tot de Vroeg-Bronstijd te reconstrueren. Deze verder ontwikkelde benadering gaat verder dan de classificatie van het aardewerk naar abstracte typen. Met voordeel gebruik makend van de technologische benadering die aan de Universiteit Leiden is ontwikkeld heb ik vele experimenten uitgevoerd met huidige kleigrondstoffen en de resultaten vergeleken met het opgegraven aardewerk. De analyse maakte gebruik van het aardewerk dat afkomstig is uit de opgravingen van Tell Jenin en onderzocht zowel de complete vormen als alle diagnostische scherven. Duidelijk wordt gemaakt dat één van de

wegen om “aardewerktradities” te identificeren is die van de analyses van *fabric*-groepen, aardewerkvormende methodes en aardewerkmorfologie. Een gedetailleerde statistische analyse van deze technologische eigenschappen is gevolgd om uit de aardewerkresten conclusies te trekken over de ontwikkeling van elke traditie, of culturele continuïteit en traditie.

Door gebruik te maken van experimentele en technologische analyses, in combinatie met petrografische resultaten, kwam informatie naar boven die steun geeft aan de gedachte dat het aardewerk van Tell Jenin lokaal gemaakt was. De benadering maakt het mogelijk om aardewerk tot omschreven tradities te definiëren en zo de individuele pottenbakker in het verleden te identificeren. Bovendien werd duidelijk dat gebruik van alleen een typologische analyse te kort schiet om de culturele aspecten van het Laat-Chalcolitische en Vroeg-Brons aardewerk te verklaren.

Concluderend moet gezegd worden (Hoofdstuk 5), dat het onderzoek het belang heeft aangetoond van samenvoegen van meer dan één gegevensbron bij een poging om oude nederzettingssystemen te reconstrueren. De gegevens uit oppervlakteverkenningen en opgravingen tonen dat de bewoning van de regio van Tell Jenin op economisch en technologisch terrein in sterke mate steunde op de lokale middelen van bestaan. De implicatie hiervan is dat kleinschalige systemen door de tijd heen overleven, ongeacht veranderingen in de centrale machten.